

KESZTYŰSNÉ DR. DOBOS KATALIN

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola
Szeged

A tanszékalapító Szili Török Imre (1896-1965)

100 éve született Szili Török Imre, a Szegedi Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola Mezőgazdaságtan Tanszékének és Tangazdaságának alapító professzora. Életét három fontos jellemvonás vezérelte: kivételes tehetségéhez párosult hivatástudat, családszeretet és töretlen hit, ragaszkodás a református valláshoz. Küzdelmes és nehéz életet mért rá a sors. Gondok, megpróbáltatások a családban, a munkában, gyakran életveszély, a megélhetésért való küzdelem tette próbára szüntelenül. Valahogy mindig úgy alakult az élete, hogy amikor kemény munkával jobb egzisztenciális és reményteljesebb anyagi körülményeket tudott megteremteni családjának, akkor hamarosan súlyos sorscsapások, megpróbáltatások jöttek. Kötelességtudata és szorgalma azonban sohasem lankadt. Minden téren igényes volt önmagával, tanítványaival, munkatársaival, gyermekeivel szemben, és rendületlen hittel lett úrrá a nehézségeken, beleértve a két világháborút és az azokat követő nehéz időket.

Húsz évig volt a főiskola Mezőgazdasági Tanszékének élén, amelyet ő szervezett meg. Viszonylag korán, 54 éves korában nyugdíjazták, de azt követően is számos színvonalas munkát és jelentős szellemi alkotást hozott létre, miközben filiéres gondokkal küszködött.

Elszegényedő, polgáriasodott nemesi családból származott. 1896. szeptember 22-én született Jászberényben. Apja Szili Török Aladár (1862-1918), anyja Ferenczy Leona (1876-1928). A három testvér közül (Miklós 1899, Rózsa 1900.) ő volt a legidősebb. Már kisgyermekként is szembe kellett néznie a gondokkal, a család anyagi nehézségeivel. Apja a születési anyakönyvi kivonat bejegyzése szerint gőzmalom-tulajdonos, de számos más vállalkozással is kísérletezett. Két ízben Amerikába is kivándorolt. Vállalkozásai azonban nem voltak túl sikeresek, akárcsak politikai próbálkozásai. Bár Jászberény polgármesteri címét elnyerte, de hamarosan lemondatták. Már nem volt fiatal, amikor az I. világháborúban behívták katonának. A harctéren szerzett betegségben halt meg 1918-ban.

A rendkívül fogékony, tehetséges fiúra mély benyomást, egész életre szóló hatást gyakorolt az amerikai kaland. 1907-1910. közötti időszakban szüleivel együtt vándorolt ki Amerikába. Odakint csak egy tanévet járt iskolában. Dolgozott farmon, kifutó fiú volt egy mosodában, de egy életre kíváncsian megtanult angolul, melynek haszna később kamatozott. Súlyosan meg is betegedett egy mérges növény okozta merevgörcsszerű tünetekkel járó betegségben, melybe csaknem belehalt. A második amerikai kivándorlásban már nem vett részt, a gyermek tehetségét felismerő nagynénik határozott fellépésére itthon maradt. Az alsóbb gimnáziumi osztályokat Kaposváron és Budapesten magántanulólóként végezte el. Az egyik nagynéni anyagi támogatásával került a váci piarista gimnáziumba, ahol 1915. májusában kitűnő eredménnyel érettségizett. Időközben egy újabb súlyos betegség, tüdőcsúcs-hurut miatt hosszú hónapokat vesztett a tanulásban, de mindezt bámulatos akaraterővel pótolta. Úgyiszlólván minden tantárgyból osztályelső volt. Különösen kitűnt latin és német nyelvből, matematikából és a természettudományokból. Jó érzéke volt a zenéhez, és szépen rajzolt is.

Mint akkoriban a legtöbb gimnazista, a világháború kitörésekor önkéntesnek jelentkezett. Sikeresen túl is jutott 1914-ben a sorozáson, és az érettségét követően azonnal bevonult. Az egyesített császári-királyi hadseregben a budapesti 10. számú lovasezred kötelékébe került, felderítőtsz, ütegparancsnokhelyettes, majd ütegparancsnok lett. 1916-ban ténylegesítették, s ettől kezdve a hivatásos katonai szolgálat mint életpálya lebegett előtte. A világháborút főhadnagyként fejezte be. Az orosz, román és olasz fronton többször megsebesült. A 31 hónapos arcvonalsszolgálat alatt öt kitüntetést kapott, többek között a Károly Csapatkeresztet, Kis- és Nagyüzüstöt. 1919-ben a Vörös Hadseregben a 29. Vörös Tábori Tüzérezred ütegparancsnoka lett, majd megbetegedett. A Tanácsköztársaság bukása után tanulmányi szabadságot kért, és beiratkozott a Keszthelyi Gazdasági Akadémiára, amelynek három évfolyamát nélkülözések között – hiszen özvegy édesanyját, megrokkant kiskorú hűgát is el kellett tartania –, két év alatt, mint az intézet legjobb hallgatója, kitüntetéssel végezte el. Két évi dunántúli, „nagyüzemi gyakorlat” következett különböző uradalmakban, gyakornok gazdatiszti beosztásban. 1924-ben szolgálaton kívüli állományba helyezik, századosi rangot kap, és 1929-ben vitézzé avatják, a vitézi címmel együttjáró vitézi telket azonban sohasem kapja meg. Teljes neve ezután *vitéz Szili Török Imre* lett.

Volt professzorai ajánlatára 1924-ben egy akkor létesült új iskolatípushoz, az Orosházi Felső Mezőgazdasági Iskolához hívták meg tanárnak. Véglegesítését a pedagógiai kiegészítő vizsga letételétől tették függővé. Ekkor nősült meg, felesége Kail Ida (1902-1978), aki Zeneakadémiát végzett, zongoraművész és zongoratanárnő volt. Ezt a hivatást azonban csak rövid ideig gyakorolta, hiszen a házasságból hat gyermek született. Közülük a második picit korában, a negyedik pedig tizenkét éves korában halt meg, súlyos betegségben, míg a legfiatalabb 1974-ben tragikus körülmények között, de már felnőttként.

Orosházán kezdődik tehát az a pálya, amely őt a mezőgazdaságtan különböző ágainak tanítása felé vitte. Orosházán öt éven át egészen rendkívüli mennyiségű, jórészt úttörőmunkát végzett. Tankönyv nem volt, elsőnek dolgozta ki szaktárgyainak, a talajtannak, növénytermesztésnek, mezőgazdasági üzemtannak, a közgazdasági és jogi ismereteknek részletes tanmenetét és tankönyvpótló jegyzeteit. Heti 22-26 órában tanított, és vezette a gazdasági gyakorlatokat, és három éven keresztül az intézet tangazdaságát, amelyet mintagazdasággá fejlesztett. Tanított a Polgári Iskolában is gazdasági ismereteket. Folyamatosan képezte magát, saját pénzen elkezdte a szakkönyvek gyűjtését, s mivel jól beszélt a nyelveket, a különböző külföldi szakirodalomból is sokat merített. Megírta és saját költségén adta ki a felső mezőgazdasági iskola első tankönyvét, *Talajismeretek* címen. Ezt követően sorozatban kérték fel polgári iskolai és tanítóképző intézeti mezőgazdasági tankönyvek írására. Különböző társszerzőkkel 1931-ig tizenkét tankönyve jelent meg. 1927-ben letette az Országos Polgári Iskola Tanárvizsgáló Bizottság előtt a pedagógiai kiegészítő vizsgát. Ekkor véglegesítették, de továbbra is a polgári iskolai tanszemélyzet létszámában maradt.

1929-1930. tanévre egy év fizetéses tanulmányi szabadságot kapott, melyet a Budapesti Egyetem Közgazdaságtudományi Kar Mezőgazdasági Osztályán speciális tanulmányokkal töltött. Három nyári szünidőt is az egyetem Agrokémiai Intézetében dr. Doby Géza vezetése alatt töltött el tudományos kutatással. Így lehallgatta az okleveles gazdák részére az Egyetemi Abszolutórium elvégzéséhez szükséges három felévet, és ez idő alatt több tudományos dolgozata is megjelent. Sajnos, a doktorátust nem tette le, mert időközben hadiözvegy édesanyjának, beteg hűgának és egyre népesedő családjának eltartási gondjai külön munka vállalására is ösztökélték, így elkezdett ő maga is gazdálkodni.

1930-1931. tanévtől kezdve meghívják a Szegedi Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolára és annak gyakorlóiskolájába. Itt úgyszólván a semmiből kellett kiépítenie a mezőgazdasági szakos polgári iskolai tanárképzést. A későbbi világhírű Gregus Pál volt a főiskola Botanikai Tanszékének vezetője. Ezen tanszék keretén belül kellett megszerveznie a mezőgazdaságtan oktatását, majd kiválva az önálló tanszéket. A főiskolán – jellemzően az akkori körülményekre –, státus hely sem nagyon volt. Évekig halogatták a főiskolai tanári kinevezését, s a tanszéket is a gyakor-

lóiskolában helyezték el, néhány szűk szobában. Feladata volt a gyakorlati oktatás színvonalas megszervezése is. 1930 őszén a Rókusi Fekete-földek 30. szám alatt az úgynevezett Danner-villát bérelte ki három évre a főiskola. Egy hat holdas, részben park, részben kert alkotta a tangazdaságot. Három év lejártával a bérleti viszony felbontására került sor. Ekkor szerezte meg saját tulajdonába a főiskola a tangazdaság céljára alkalmas területet a Petőfi Sándor sgt. végén, a temető és vágóhíd között, amely szintén kb. 5 hold területű volt, és megvételekor néhány csirkenevelő épület volt rajta. Óriási energiával látott a tangazdaság kialakításához. Ezt a területet saját tervei alapján oszthatta be. Minden építkezést maga tervezett és irányított: kutat fúratott, víztározó medencét épített, gyümölcsöst telepített, mindenféle jószág, sőt még méhek tartását is megszervezte. Korszerű esőztető öntözéssel is kísérletezett. A hallgatóknak valóban az állattenyésztés, a növénytermesztés, beleértve a gyümölcsfák oltását, metszését, a növényvédelmet, a trágyázást stb. gyakorlatban mutatta be. A gazdasághoz később egy külterületi szántóföld is párosult. Egyidőben tanított a főiskolán, illetve foglalkozott különböző szemináriumok keretében a hallgatókkal, és tanított a gyakorlóiskolában is, ahol szakvezető volt. A mezőgazdaságtan kiegészítő szak volt ezidőtájt, éppen ezért nem volt a legjobban támogatott tanszékek között. Végül is elég hosszú huzavona ellenére is mind a tanszék, mind a gazdaság kialakult, s 1936-ban a rég várt főiskolai rendes tanári kinevezést is megkapta.

1936-tól 1949-ig mint főiskolai nyilvános rendes tanár vezette a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola, majd később a Pedagógiai Főiskola Mezőgazdasági Tanszékét és a Tangazdaságot. Mindamellettsz szakvezető tanár maradt a gyakorlóiskolában, tagja volt a Polgári Iskolai Tanárminősítő Bizottságnak. Számos tanári továbbképző tanfolyamot szervezett, pedagógiai és szaktudományos cikket írt. Különös hangsúlyt helyezett a gyakorlati gazdasági élettel való kapcsolatra. Saját maga is részben ezért, részben anyagi okokból bérelt földeken gazdálkodott, amely azonban az egyébként is túlfeszített munka mellett kezdte felőrölni egészségét. Idegkimerültséggel több hónapra kórházba került. 1939-1940. tanévtől ezért felmentették a gyakorlóiskolai tanári munkakör alól. Ezután még nagyobb energiával látott hozzá a tanszéki és tudományos munkához. De jöttek a háborús évek, és több alkalommal rövidebb, hosszabb katonai szolgálatra hívták be, mint tartalékos századost.

Az állami polgári iskolai tanárképzés a főiskola és a gyakorlóiskola összefonódott keretei között egyre színvonalasabb lett, amelyben változó mértékben, de mégiscsak helyet kapott a mezőgazdaságtan, és elismerték annak szükségességét. Az 1936-1937. tanévben a Gyakorló Iskola Évkönyve tanúsága szerint a negyedéves hallgatók tizenöt elméleti és tizenkét gyakorlati órában hospitáltak, és 12-12 elméleti, illetve gyakorlati órában tanítottak. Ekkor a 12 órászám fölül még mintatanítás, előkészítés, bírálat jelentette a főiskolai tényleges elfoglaltságot, és ugyanennyi óra volt a gyakorlóiskolában is. 1938-1939. tanévben valamelyest csökkent az órászám, így több idő jutott tudományos szakirodalmi munkásságára. Mivel fő szakterületének az üzemtant, a gazdaság szervezését tekintette, számos gazdasági előadást tartott rádióban, gyakorlatokat szervezett gazdák számára. Ez a tapasztalata később, már nyugdíjaztatása után is hasznosult. A II. világháború vége felé katonai feladatokat kapott. A Csehszlovákiai České-Budajovice mellett megakadályozta, hogy legénységét az SS-be besorozzák, és hogy tovább vigyék Németországba. Ekkor csak hajszálon múltott, hogy az SS ki nem végezte. Csehszlovákiából 1945. május 30-án ért vissza családjával a cseh vasutasok és a Vörös Hadsereg segítségével, de értékebb ingóságai nagy részét, melyet magukkal vittek, kint kellett hagyni, amely sohasem került elő. Hazatérve lakását, a bútorokat, nagy értékű könyvtárát romokban találta. Máig sem derült ki, hogy ez mennyiben írható a „jósomszédok”, a lakásba beköltözött szovjet katonák, majd a lakást később önkényesen elfoglalók számlájára. Úgyiszólván a semmiből kellett újból a család megélhetését biztosítani. A Szegedi Egyetemi és Főiskolai Igazoló Bizottságnál kellett jelentkeznie, ez határidőre sikerült is. Simán igazolták, mégis egy feljelentés miatt második tárgyalásra került sor. Korábban zsidóellenességgel vádolták, de a második tárgyaláson a közismert Just gyógyszerész vezetésével a nagyszámú de-

portálásokból megmenekült tanúk tényekkel bizonyították, hogy milyen szép tanúbizonyságát adta emberségének, olyan helyzetben is, amikor ezzel saját biztonságát veszélyeztette. A tanév kezdete végül is igazolták, és a tőle megszokott lelkesedéssel és szakmaszeretettel látott a munkához. Újra indította – a tanítás mellett – a meglehetősen szétzilálódott tangazdaságot is. A népi demokrácia szervezése idején a főiskolai tanári munkán felül felkérték még általános iskolai tanterv és útmutató kidolgozására, illetve a Mérnök Szakszervezet Mezőgazdasági Osztályának keretén belül szakmai előadássorozatot megtartására is. Igen nagy erőfeszítést igénylő, egyik legfontosabb külön megbízatása volt Szeged város hároméves mezőgazdasági fejlesztési tervének a kidolgozása.

1947-1948-1949. tanévekben főiskolai tanári munkája mellett a Szegedi Tudományegyetem Jogi Karán mint megbízott előadó üzemgazdaságtant és agrárpolitika c. kollégiumokat vezetett. Számos szabadegyetem, illetve szabad művelődés keretei között megtartott előadása is emlékeztet. A tangazdaság nagyon jó eszköz volt a gyakorlati oktatás mellett a főiskola és a gazdák kapcsolatának fejlesztésére. Szili Török Imre a magyar mezőgazdaság fejlesztésének főújtját a szakmai képzés fokozásában, a szakismeret átadásában látta. Ma ezt talán innovációnak is neveznék. Úgy képzelte el, hogy a kis- és középparaszti gazdálkodás fejlesztése mintagazdaságok létrehozásával, melyeket állami támogatással lehet fellendíteni, nagy eredményeket tud elérni az ország. Sokat járt ekkor a vidéket, hiszen Szeged város agrárfejlesztési tervének kidolgozása meg is követelte a helyismeret és a kapcsolatok bővítését. A gazdák továbbképzését minden téren fontosnak tartotta, úgy gondolta, hogy a szakismeret növelése mellett nagy hangsúlyt kell fordítani a szervezési ismeretekre is. Vetőmagbeszerzés, növényvédőszer biztosítása, a művelés, betakarítás, értékesítés problematikája közül egyik sem került el a figyelmét. A tangazdaság működését is így szervezte, részben az ott megtermelt termékeknek a kollégiumokban, az oktatói kar tagjai között, a klinikák betegélelmezésében való értékesítésével igyekezett előállítani a gazdaság működéséhez, illetve a gyakorlati oktatás működéséhez szükséges anyagi eszközöket. A klinikák, kollégiumok konyháján összegyűlt moslék felhasználásával sertéshizlalással is foglalkozott a tangazdaság területén.

A túlfeszített munka, amelyet úgyszólván 14 éves kora óta végzett, próbára tette egészségét. Már korábban, 1933-ban és 1939-ben is hosszabb betegszabadságot kellett igénybe vennie, 1949 tavaszán pedig egy súlyosabb idegkimerülés miatt három havi betegszabadság után, 1950. január 1-jével nyugdíjazták. Részből az idegkimerülés, részben a magas vérnyomás és bizonyos szívpanaszok, majd egy érgörcs következtében jobb szemének megromlása valóban, a mai szóhasználattal, indokolt leszázalékolást eredményezett. Mégis a nyugdíjazásnak más oka is volt. Ez időtájt nem nagyon volt megengedhető, hogy erősen vallásos emberek, illetve vallásos érzelmüket nyíltan vállaló emberek a főiskolán oktattassanak. Szili Török Imre pedig jelentős szerepet vállalt a Szegedi Református Egyházban mint presbiter, majd egyházzogondnok, és ezt, valamint evangélicizációs tevékenységét az akkori politikai vezetés nem nézte jó szemmel. Mégis a nyugdíjazás, az úgynevezett rokkantnyugdíjazás akkoriban humánus eljárásnak volt nevezhető. Az akkori rendszerrel való nyílt szembeszegülés vádját sohasem mondták ki, vallásossága miatt azonban mégis éreztették vele, hogy nem túl sok lehetősége van tovább megmaradnia a felsőoktatásban. Akkoriban sok embert meghurcoltak vagy deportáltak hasonló okok miatt, ő ezt elkerülte. A sors fintora, hogy nyugdíját még az előző szegyenletesen alacsony fizetés alapján számították ki. Így kénytelen volt minden pénzkereseti lehetőséget megragadni. Ekkor kezdett fordítani, angol nyelvből magánórákat adni. Óraadó tanárként is működött a Dolgozók Általános Iskolájában, biológiát és kémiát tanított. Később könyvtáros volt az Orvostudományi Egyetem Igazságügyi Orvostani Intézetében, majd a Délalföldi Mezőgazdasági Kutató Intézetben kapott lehetőséget különböző szerződéses munkák révén. 1954-1959. között, amikor hol segédmunkás, hol tudományos munkatárs, hol egyéb címen, néha pár hónapos szerződésekkel dolgozott, végül is igen értékes szakmai tevékenységet fejtett ki. Akkor alakult a Kutató Intézetben az Üzemtan, Üzemszervezés Kutató Csoport, melyet Szili Török Imre szervezett meg, majd annak munkájában a csoportvezetéssel megbízott Szili Antal fiatal agrármérnök beosztottjaként vett részt. A termelőszövetkezetek akkori

gazdálkodási gondjaival és a szervezettség javításával is sokat foglalkozott. Számos alkalommal szaktanácsadással, szakelőadásokkal igyekezett tudását átadni. Rendkívül nagyjelentőségű munkát is rábízta. Az országos vízgazdálkodási kereterv, majd a területi vízgazdálkodási kerettervek elkészítése során a frissen megszervezett vízügyi igazgatóság szakemberei, illetve az Országos Vízügyi Főigazgatóság bevonta a munkacsoportba, és felkérte a kerettervet megalapozó monográfia agronómiai fejezetének kidolgozására. Ezúttal igazán kedvére való munkát kapott, óriási energiával dolgozott, munkáját Dégen Imre 1956-ban a Vízgazdálkodás Kiváló Dolgozója kitüntetéssel is elismerte. 1959 után egyre romló egészségi állapota miatt már nem járt be rendszeresen a kutató intézetbe, nyugdíját főleg szakfordításokkal és angol tanítással igyekezett kiegészíteni. Ezt a tevékenységét csak a három szívinfarktus miatti kórházi kezelések, majd végül 1965. július 24-én bekövetkezett halála állította meg.

Szili Török Imre küzdelmes élete tanulságos, mert az anyagi megpróbáltatások, a nehézségek ellenére is sikeresnek mondható. Harmonikus családi életben élt feleségével. A hat gyermek közül ma élő három gyermeke továbbtanult, és ugyancsak sikeres szakmai pályafutást mondhat magáénak. Úttörő munkát végzett a mezőgazdaságtan oktatása terén, a legkülönbözőbb iskolatípusokban, egészen a felsőoktatásig, mindig szem előtt tartva az élet és gyakorlat összhangját. Tudományos értékű szakmai munkákban vett részt a magyar, különösképpen a Dél-Alföld mezőgazdaságának fejlesztése területén. Mindezt politikamentesen, politizálás nélkül, hisz soha egyetlen pártnak sem volt tagja. Elvei valószínűleg nem mindig egyeztek meg a hatalmon lévő pártok politikai elveivel, de jellemző politikamentességére, hogy élete során végül is őt hadseregben tiszti rendfokozatát megtartotta, márpedig abban az időben azért a hadseregben is fontos szempont volt a politikai hovatartozás kérdése. 1959-ban obsitolták a Magyar Néphadseregből, ugyanúgy századosi rangban, mint amelyet a korábbi hadseregben viselt. Közéleti tevékenysége során a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségében az Agrártudományi Egyesület és a Hidrológiai Társaság szervezésében számos előadóülésen, konferencián vett részt, előadóként vagy aktív hallgatóként. Sokat járta a vidéket, tanulmányozta és tanácsaival segítette a fűszerpaprika-termesztők, az őszibarack- és egyéb gyümölcs-termelők, főleg a kis- és középgazdaságok munkáját. A Református Egyházban vállalt szerepe mindig nagy hangsúlyt kapott életében. Mivel viszonylag fiatalon, 54 éves korában, tehát 46 esztendővel ezelőtt bekövetkezett nyugdíjba vonulás miatt vált ki a főiskolai oktatásból, így fénykorára ma már csak kevesen emlékezhetnek, hiszen akkori munkatársai közül már alig lehet találni valakit az élők sorában, tanítványai is már idős emberek. 1950-ben az ő nyugdíjazását követően jelentősen módosult a főiskolai tanterv, az önálló tanszék meg is szűnt, majd újból indult. A jogutódok azonban joggal mondhatják, hogy vitéz Szili Török Imre volt a Mezőgazdasági Tanszék alapítója.

JEGYZET

Az életút összeállításához az anyagot a család bocsátotta rendelkezésemre, melyért ezúton is köszönetet mondok.

